YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (3)

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2026

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2026-yil, may.
3-qism

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir oʻrinbosari:
Karimov Norboy Gʻaniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – Oʻzbekiston doʻstlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat Gʻafforovna, pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdugʻaniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Koʻnak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoʻja oʻgʻli, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin oʻgʻli, Oʻzb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshligʻi
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining oʻrinbosari
Ochilov Farkhod, Oʻzb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshligʻi
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil oʻgʻli, texnika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), katta oʻqituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon oʻgʻli, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor oʻgʻli, TDIU katta oʻqituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:
Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor Genera's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja’sur Artiqboy o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:
““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali
O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHGA QARATILGAN HAYOTIY TASHABBUSLAR ... 12
Muxiddin Kalonov

O'ZBEKISTONDA NAQDSIZ TO'LOVLAR ULUSHINING OSHISHI VA PUL MASSASI NAZORATI SAMARADORLIGIGA TA'SIRI ... 28
Pardayev G'ayrat Jabbor o'g'li

BUXGALTERIYA HISOBINING PAYDO BO'LISHI VA RIVOJLANISHI HISOB SIYOSATINING SHAKLLANISHIDA ASOS SIFATIDA ... 34
Abduvaxidov Farxod Tuychiyevich

O'ZBEKISTON AUDITORLIK TASHKILOTLARIDA ICHKI SIFAT NAZORATI STANDARTLARINI RISKKA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH ... 41
Bobonarova Kamola

SANOAT KORXONALARINING INVESTITSION-INNOVATSION FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI ... 47
Azizova Habiba Arslonovna

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIGA RAQAMLI DAVLAT XIZMATLARINI KO'RSATISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI ... 56
Yusupova Dilbar Mirabidovna

КАРБОНОВЫЕ КРЕДИТЫ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ КАК ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА ... 61
Абдуллаева Зайнаб Руслановна

BUXORO ZINDONI VA BOLO HOVUZ ANSAMBLI MISOLIDA TARIXIY OBIDALARNING BARQAROR TURISTIK SIG'IMI TAHLILI ... 66
Shodiyeva Moxichehra Shokir qizi, Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li

SOLIQ TIZIMIDA SOLIQ RISKINI BAHOLASH USLUBIYOTI ... 73
Ravshanjon Azimovich

O'ZBEKISTONDA UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA BUXORO VILOYATI TAHLILI ... 80
Davidxodjayev Oybek Obidovich

O'ZBEKISTONDA INVESTITSION KREDITLASHLASHNING AMALDAGI HOLATI VA ISTIQBOLLARI ... 85
Abdurashidova Mohidil Qodir qizi, Karimova A.

IQTISODIYOTNI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA DXSH ASOSIDA FAOLIYAT YURITAYOTGAN TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHNI BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI ... 91
Toxirov Jaxongir Maxmudjon o'g'li

SURXONDARYO VILOYATIDA UY-JOY QURILISHI VA IPOTEKA KREDITLASHNING O'ZARO BOG'LIQLIGI ... 96
Turopova Nigora Xolmurod qizi, Safarova Dilrabo Baxriddin qizi

ESG INTEGRATION AND GREEN FINANCIAL ANALYSIS: A NEW METHODOLOGICAL APPROACH TO CORPORATE FINANCIAL SUSTAINABILITY ... 100
Erkin Temirovich Shodiev

THE CURRENT STATE OF DIGITALIZATION OF TOURISM IN UZBEKISTAN AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT ... 105
Bekmurodov Bakhtiyor Farkhodovich

TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISHDA OPTIMALLASHTIRISH ZARURATI VA YO'NALISHLARI ... 113
Umarov Avzaljon Yodgorali o'g'li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

AHOLI ISTE’MOL MADANIYATI VA MILLIY IQTISODIY O‘SISHGA TA’SIRI 118
Rustamov Sheroz Oblokulovich

ISHLAB CHIQARISH OMILLARINING IQTISODIY O‘SISHGA TA’SIRI: KOBB–DOUGLAS MODELI ASOSIDA EKONOMETRIK TAHLIL 123
Maxmudov Sobir Xudoyberdiyevich

BARQAROR SHAHARSOZLIK RIVOJLANISHIGA ERISHISHDA QATTIQ CHIQINDILARNI KOMPLEKS BOSHQARISH 129
Firas Halawani, Feruza Insavalieva

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ РЕАЛИЗАЦИИ НА НАЦИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ КЛЮЧЕВЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ СОГЛАШЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С ТРАНСГРАНИЧНЫМ ЗАГРЯЗНЕНИЕМ, В УЗБЕКИСТАНЕ И СОСЕДНИХ СТРАНАХ........ 139
Шафикова Луиза, Ойбек Камилов

ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА УЗБЕКИСТАНА: ОЦЕНКА ТЕКУЩЕГО УРОВНЯ И ПОТЕНЦИАЛА РОСТА 150
Омонтурдиева Диёра

YER VA SUV RESURSLARINI INTEGRATSIYALASHGAN BOSHQARISHDA DRONLARDAN FOYDALANISH........ 155
Matkarimov Mansur

YASHIL INVESTITSIYALAR BOZORI MEXANIZMINING DASTAKLARI 161
Ziyodullayeva Gulasal Akmal qizi

СТРАТЕГИЯ ПРИВЛЕЧЕНИЯ И УДЕРЖАНИЯ ПЕРСОНАЛА ПОСРЕДСТВОМ HR-БРЕНДИНГА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ПРАКТИКА РЕАЛИЗАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 167
Дониерова Фотимабону Алишер кизи

KAMBAG‘ALLIKNI MONETAR VA KO‘P O‘LCHOVLI BAHOLASH METODOLOGIYASI ASOSIDA IQTISODIY O‘SISH STRATEGIYALARINI KONSEPTUAL TAKOMILLASHTIRISH 173
Sotiboldiyev Asadbek Hasan o‘g‘li

QURILISH SANOATIDA RESURS TEJAMKOR ISHLAB CHIQARISH TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI........ 179
Utbasarov Doniyorjon Baxtiyorovich

KICHIK BIZNESDA XIZMATLAR SOHASINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI........ 188
Raximov Zafar Komilovich, Mamatazimov Jaloliddin Sherzod o‘g‘li

MANAGING DIGITAL TRANSFORMATION IN PRIMARY HEALTHCARE: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW 192
Ashurova Sitora Xusnitdin qizi

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ПРОБЕЛЫ В УПРАВЛЕНИИ ТРАНСГРАНИЧНЫМ ЗАГРЯЗНЕНИЕМ ВОД В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ 197
Тиллахуджаев Аббосхон, Дилфуза Шакирова, Мухамедалиева Сайёра, Ойбек Камилов

JAHON ME’MORIY MEROSIDAN TURIZMDA FOYDALANISH: DOLZARB MUAMMOLAR, ZAMONAVIY YECHIMLAR VA ISTIQBOLLI TAKLIFLAR........ 208
Qilichov Muhriddin Husniddin o‘g‘li

IMPROVING SALES PROMOTION STRATEGIES FOR UZBEK EXPORTERS IN DEVELOPING FOREIGN MARKETS........ 217
Aziz Kurbanovich Abdullaev, Rustamova Madina Baxrom qizi

ENVIRONMENTAL DEGRADATION AND CARBON EMISSION: INTERCONNECTED LINKS WITH ECONOMIC GROWTH IN POST-SOVIET........ 222
Rajabova Malika Nuriddin qizi

NATIJAGA YO‘NALTIRILGAN BUDJETLASHTIRISHGA OID ILMIY QARASHLAR VA YONDASHUVLAR........ 230
Qosimova Gulyar Axmatovna

ТРАНСГРАНИЧНЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИЗМА НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН............ 236
Наурызбаев Алиакбар Рустамович

ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ ЖИЗНИ И ИНДЕКСА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ............ 239
Усманова Зумрад Исламовна

KIMYO SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNI YANADA TAKOMILLASHTIRISH CHORALARI............ 242
Muxammadiyeva Munira Zaynabutdinovna

QISHLOQ UY-JOY QURILISHIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARINING AHAMIYATI............ 248
Xannarov Komiljon Karimovich

TIBBIYOT MUASSASALARI FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH VA VAZIFALAR TAQSIMOTI TAMOYILLARI............ 253
Saidov Suhrob Shodmonovich

HUDUDIY IQTISODIY INTEGRATSIYA RIVOJLANISHINING XORIJIY TAJRIBASI VA MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARI UCHUN AHAMIYATI............ 257
Akbarova Kamola Akmaljonovna

MOLIYAVIY TAHLIL AXBOROT BAZASINING KORXONA RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIRI............ 263
Karimov Eminjon Gapardjonovich

XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INVESTITSIYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI............ 270
Shermatov Axror Abdixakimovich

QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN SAMARALI FOYDALANISH VA ENERGIYA SAQLASH TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI............ 275
Ergash Bobobekov

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARIDA ISLOM MOLIYASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI............ 281
Yo'ldoshev Jamshid Nu'monovich

XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINI SAMARALI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH............ 285
Qurbonova Rahima Jamshedovna

YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI ISH O'RINLARINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI............ 290
Ibroximova Nafosat Abdusattor qizi

YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA QAYTA ISHLASHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR............ 297
Raximov Zikrullo Soyibjon o'g'li

RAQAMLI MUHITDA REKREATSION XIZMATLAR MARKETINGINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI............ 302
Usmanova Zumrad Islamovna

WAYS TO IMPROVE THE QUALITY OF EDUCATIONAL SERVICES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS............ 306
Iskhakova Sarvar Ayubovna, Amriyeva Shahzoda Shukhratovna

BARQAROR TURIZMGA ERISHISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI............ 312
Baxtiyorov Javlon Fazliddin o'g'li

MEVA MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY TIZIMI............ 316
Yusufova Laylo G'ayrat qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

AHOLISI ZICH JOYLASHGAN HUDUDLARDA QISHLOQ JOYLARINING BARQAROR RIVOJLANISHI: NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLAR....325
Yusufjonov Jahongir Ilxomjon o'g'li

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ В ФИЛОСОФИИ СТОИЦИЗМА И СОВРЕМЕННОЙ ТЕОРИИ СТРАТЕГИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ВЗГЛЯДОВ МАРКА АВРЕЛИЯ И КОНЦЕПЦИИ СТРАТЕГИРОВАНИЯ ВЛАДИМИРА Л. КВИНТА....329
Норкулов Суннатбек Алишерович

O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH....335
Kurbanov Baxodir Negmatullayevich

MAMLAKATIMIZDA INVESTITSIYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA QULAY BIZNES MUHITINING TA'SIRI....341
Vahidova Gulhayyo Arzi qizi

O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI BANK KREDITLARI BILAN TA'MINLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI....347
Raxmanova Ilmira Rustamovna

SAVDO KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA MA'LUMOTLAR TAHLILI VA MAQSADLI MARKETINGDAN FOYDALANISH YO'NALISHLARI....354
Toxirov Javlon Raximovich

MAXSUS IQTISODIY ZONALARNI TARKIBIY QISMLARI BO'YICHA BAHOLASHNING MUHIM OMILLARI....361
Arslonov U. U.

RESURSLAR TA'MINOTI TIZIMINING TASHKILIY-IQTISODIY XUSUSIYATLARI....367
Arziqulova Oybarchin Eshquvat qizi

JAHON SAVDO TASHKILOTI TAMOYILLARI ASOSIDA SOLIQ SIYOSATINI MUVOFIQLASHTIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI....373
Saitqulov Suxrob Shavkatovich

TIJORAT BANKLARIDA MIJOZLARNING KREDIT QOBILIYATINI BAHOLASH UCHUN SKORING MODELIDA SUN'IY INTELLEKTNI JORIY ETISHNING AHAMIYATI....380
Komiljon Karimov

OLIY TA'LIM VA AMALIYOT TIZIMLARI INTEGRATSIYASI ASOSIDA KADRLAR TAYYORLASH MENEJMENTINI TAKOMILLASHTIRISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI....386
Karimova Xurshida Raximovna

QO'RIQLASH DEPARTAMENTIDA SOLIQ YUKLAMASINING MOLIYAVIY BARQARORLIKKA TA'SIRI VA UNI ICHKI MOLIYAVIY NAZORAT HAMDA AUDIT NUQTAYI NAZARDAN TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI....390
Salimbayev Mirsohibjon Mirsodiq o'g'li

ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА И ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН....396
Ли Марина Рудольфовна

O'ZBEKISTONDA YER RESURSLARINING AGRAR IQTISODIYOTGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH....402
Xoshimova Sevara Baxromovna

FARMATSEVTIKA IMPORT KOMPANIYALARIDA REKLAMA SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH: "SHINING IMPEX" AJ MISOLIDA EMPIRIK TADQIQOT....410
Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna, Nurullayev Ilyosbek Xojiabdulla o'g'li

HUDUDIY IQTISODIY O'SISHNI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH....417
Turayev Baxtiyor Ergashevich

QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA SANOATINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI VA SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO'NALISHLARI....421
Qalandarova Gulshoda Nazirjon qizi

QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA DAVLAT SUBSIDIYALARINING MOLIYAVIY NATIJALARGA TA'SIR KANALLARI VA ULARNI HISOBDA AKS ETTIRISH MASALALARI 427
Davronbek Matyakubovich Matkarimov, Qadamov Mirzobek Ulug'bek o'g'li

O'ZGARUVCHILAR O'RTASIDAGI MUNOSABATLARNI REGRESSIYA MODELLARI ORQALI AMALIY TAHLILI 432
Sakiyeva Ozoda Batirovna, Xushvaqtova Dilfuza Ramazon qizi

INSON KAPITALIGA YO'NALTIRILGAN INVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH 437
Zayniddinov Aloviddin Zayniddin o'g'li

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KRIPTO-AKTIVLAR AYLANMASINI RIVOJLANTIRISH HAMDA BOZOR MUNOSABATLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI 444
Khakimov Bekzod Ilhomjonovich

O'ZBEKISTONDA MADANIYAT VA SAN'AT TA'LIMI MUASSASALARINI DAVLAT TOMONIDAN MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI 453
Atabayeva Yulduz Baxtiyar qizi

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК ФАКТОР ПЕРЕХОДА К ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКЕ В УЗБЕКИСТАНЕ 457
Ким Елена Радионовна

O'ZBEKISTONDA YASHIL LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISHNI BOSHQARUV SAMARADORLIGI: HOLAT, MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR 464
Abdurasulova Zarina Sayfiddin qizi

STRATEGIC MARKETING CAPABILITIES AND ENTERPRISE COMPETITIVENESS IN DIGITAL PLATFORM ECOSYSTEMS: A CONCEPTUAL SMPC MODEL FOR EMERGING MARKETS 471
Bakhtiyor Ruziev Eshmuminovich

ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ ЖИЗНИ И ИНДЕКСА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ 477
Усманова Зумрад Исламовна

UGLEROD CHIQINDILARINI KAMAYTIRISHDA YASHIL INVESTITSIYALAR AHAMIYATINING NAZARIY ASOSLARI 480
Jumaniyozov Feruzbek Dilshod o'g'li, Niyozmetov Doniyor Rejabbayevich, Majidov Jamoladdin Komoliddinovich

MEHMONXONA XO'JALIGI SUBEKTLARIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI 485
Gulomqodirova Ma'muraxon Saydumarxon qizi

QISHLOQ MANZILGOHLARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING MOHIYATI VA NAZARIY JIHATLARI 492
Xusanova Sevara Shavkat qizi

QURILISH KORXONALARIDA INNOVATSION-INVESTITSION BOSHQARUV METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH 499
Raxmatillo Mirolimovich Egamov

MOLIYAVIY HISOBOTNING KOMPILYATSIYASI BO'YICHA TOPSHIRIQLARNI BAJARISH TARTIBI 503
A.Z.Avlokulov

ERKIN IQTISODIY ZONALARNING MOHIYATI, TASNIFLASH MEZONLARI VA SHAKLLARI 507
Ibragimov Aziz Turayevich

IJTIMOIY OMILLAR ASOSIDA BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING AFZALLIKLARI 514
Isroilov Xurshidbek Rustambek o'g'li

AVTOTRANSPORT XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI KORXONALAR FAOLIYATI HAMDA ULARDA SAMARADORLIKNI BAHOLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 521
Raximov Azamat Hamroqulovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

KO'P QAVATLI UY-JOY OBYEKTLARI LOYIHASINI AMALGA OSHIRISHDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI 525
Xikmatov Xakimxon Xamzaevich, Xalilov Nimatillo, Fattoyev Orzujon Xudoyqul o'g'li

TIJORAT BANKLARINING TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 530
Djumaniyazova Shaxnoza G'afurdjanovna

MINTAQA SHAHARLARIDA SANOAT ISHLAB CHIQARISH DARAJASI TAHLILI 535
Ne'matov Ne'matulla Erkinboyevich

СТРАТЕГИЧЕСКИЙ МАРКЕТИНГ В ЭПОХУ ЦИФРОВИЗАЦИИ: КАК СОЦИАЛЬНЫЕ СЕТИ ФОРМИРУЮТ ПОВЕДЕНИЕ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ 539
Убайдуллоева Сабрина Кодыровна

NAVOIY VILOYATIDA MEHNAT RESURSLARIDAN FOYDALANISH HOLATINING IQTISODIY TAHLILI 545
O'roqov Mamurali Odil o'g'li

KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK KAMBAG'ALLIKNI KAMAYTIRISH VOSITASI SIFATIDA 551
Ramazonov Zafar Ulug'bekovich

O'ZBEKISTON VILOYATLARIDA TURISTIK XIZMATLAR EKSPORTINING BARQAROR DIVERSIFIKATSIYASI: HUDUDIY KONSENTRATSIYA VA BARQAROR RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI 555
Sayfullayeva Madina Sirojiddinovna

O‘ZBEKISTON VILOYATLARIDA TURISTIK XIZMATLAR EKSPORTINING BARQAROR DIVERSIFIKATSIYASI: HUDUDIY KONSENTRATSIYA VA BARQAROR RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI

Sayfullayeva Madina Sirojiddinovna
Buxoro davlat universiteti,
Turizm va mehmonxona xo‘jaligi kafedrasi tayanch doktoranti
E-mail: m.s.sayfullayeva@buxdu.uz

Annotatsiya. Maqolada O‘zbekiston Respublikasining 14 ta hududiy birligi (12 ta viloyat, Qoraqalpog‘iston Respublikasi va Toshkent shahri) bo‘yicha turistik xizmatlar eksportining 2024-2025-yillardagi hududiy taqsimoti tahlil qilingan. Tadqiqotda kompleks konsentratsiya indikatorlari — Theil indeksi, CR4 koeffitsiyenti, variatsiya koeffitsiyenti hamda modifikatsiyalashgan Gini indikatori qo‘llanilgan. Tahlil natijalari hududiy diversifikatsiya darajasining kuchayganini ko‘rsatadi: Theil indeksi 0,556 dan 0,498 gacha, CR1 ko‘rsatkichi esa 35,8 % dan 31,5 % gacha kamaygan. Shuningdek, β-konvergensiya gipotezasi sinovdan o‘tkazilib, β = -7,23 qiymati hududlar o‘rtasida zaif shartli konvergensiya mavjudligini ko‘rsatgan. Hududlarning o‘sish-o‘lcham matritsasi asosida to‘rtta strategik guruh ajratilgan. Tadqiqot yakunida hududiy turizm boshqaruvi samaradorligini monitoring qilish vositasi sifatida Integral Barqaror Diversifikatsiya Indeksi (BDI) taklif etilgan. Mazkur yondashuv hududiy turizm siyosatini takomillashtirish va eksport salohiyatini muvozanatli rivojlantirishga xizmat qiladi.
Kalit so‘zlar: hududiy diversifikatsiya, turistik xizmatlar eksporti, konsentratsiya indikatorlari, Theil indeksi, β-konvergensiya, BDI indeksi, barqaror turizm, O‘zbekiston.

Abstract. This article analyzes the regional distribution of tourism service exports across the 14 territorial units of the Republic of Uzbekistan (12 regions, the Republic of Karakalpakstan, and the city of Tashkent) during 2024-2025. The study applies a set of comprehensive concentration indicators, including the Theil Index, CR4 coefficient, coefficient of variation, and the modified Gini indicator. The findings demonstrate an increasing level of regional diversification: the Theil Index declined from 0.556 to 0.498, while the CR1 indicator decreased from 35.8% to 31.5%. In addition, the β-convergence hypothesis was tested, and the obtained value of β = -7.23 indicates the presence of weak conditional convergence among regions. Based on the growth-size matrix, the regions were classified into four strategic groups. The study also proposes the Integral Balanced Diversification Index (BDI) as a monitoring instrument for improving regional tourism governance. The proposed approach contributes to the enhancement of regional tourism policy and supports the balanced development of export potential.
Key words: regional diversification, tourism service exports, concentration indicators, Theil Index, β-convergence, BDI index, sustainable tourism, Uzbekistan.

Аннотация. В статье проанализировано территориальное распределение экспорта туристических услуг по 14 административно-территориальным единицам Республики Узбекистан (12 областей, Республика Каракалпакстан и город Ташкент) за 2024-2025 годы. В исследовании применены комплексные показатели концентрации — индекс Тейла, коэффициент CR4, коэффициент вариации и модифицированный индекс Джини. Результаты анализа свидетельствуют об усилении территориальной диверсификации: индекс Тейла снизился с 0,556 до 0,498, а показатель CR1 — с 35,8 % до 31,5 %. Также была проверена гипотеза β-конвергенции, при этом значение β = -7,23 указывает на наличие слабой условной конвергенции между регионами. На основе матрицы «рост-масштаб» регионы были распределены на четыре стратегические группы. В качестве инструмента мониторинга эффективности регионального управления туризмом предложен Интегральный индекс устойчивой диверсификации (BDI). Предложенный подход способствует совершенствованию региональной туристической политики и обеспечению сбалансированного развития экспортного потенциала.
Ключевые слова: территориальная диверсификация, экспорт туристических услуг, показатели концентрации, индекс Тейла, β-конвергенция, индекс BDI, устойчивый туризм, Узбекистан.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida turistik xizmatlar eksporti barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishning eng samarali mexanizmlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining "Umumiy kelajagimiz" ("Our Common Future") nomli 1987-yildagi hisobotidan boshlab barqaror rivojlanish konsepsiyasi iqtisodiy o'sishni ijtimoiy adolat va ekologik muvozanat bilan uyg'un holda ta'minlash zarurligini ta'kidlab kelmoqda [1]. Mazkur konsepsiyaning hududiy jihati alohida ahamiyat kasb etadi, chunki bir mamlakat doirasida turistik xizmatlar eksportining ayrim hududlarda yuqori darajada jamlanishi iqtisodiy nomutanosibliklarning kuchayishiga, ekologik bosimning ortishiga, ijtimoiy tafovutlarning chuqurlashishiga hamda xizmatlar sifati pasayishiga olib kelishi mumkin.

Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO) tomonidan ishlab chiqilgan "Barqaror rivojlanish maqsadlari uchun turizm" yo'riqnomasida hududiy diversifikatsiya barqaror turizmning oltita ustuvor yo'nalishidan biri sifatida belgilangan [2]. Mazkur hujjatda turistlar oqimi va turistik xizmatlardan olinadigan iqtisodiy foydani hududlar o'rtasida muvozanatli taqsimlash, "overtourism" hodisasining oldini olish hamda nisbatan kam rivojlangan hududlarni qo'llab-quvvatlash zarurligi alohida ta'kidlangan.

O'zbekiston Respublikasida turizmni rivojlantirish siyosatida hududiy diversifikatsiya va barqarorlik tamoyillari ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi hamda ushbu yo'nalishda izchil normativ-huquqiy baza shakllantirilgan. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmonida[1] 2030-yilga qadar har yili 15 million nafar xorijiy sayyohni qabul qilish va turistik xizmatlar eksporti hajmini 5 milliard AQSh dollariga yetkazish vazifalari belgilangan. Mazkur ko'rsatkichlarga 2025-yil yakuniy ma'lumotlariga ko'ra erishilgan bo'lib, turistik xizmatlar eksporti hajmi 5,67 milliard AQSh dollarini tashkil etgan [3].

Shuningdek, mazkur yo'nalishda qator qaror va farmoyishlar qabul qilingan bo'lib, ularda hududiy darajada turistik xizmatlar tarmog'ini diversifikatsiya qilish, viloyatlar o'rtasidagi rivojlanish tafovutlarini qisqartirish hamda turizm sohasini barqaror rivojlanish trayektoriyasiga olib chiqish vazifalari nazarda tutilgan. Ushbu normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni samarali amalga oshirishda hududiy konsentratsiya va konvergensiya jarayonlarini empirik jihatdan tahlil qilish, hududlar o'rtasida resurslar va imkoniyatlarni maqbul taqsimlash yuzasidan ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi O'zbekiston Respublikasi hududlari bo'yicha turistik xizmatlar eksportining 2024-2025-yillardagi hududiy konsentratsiyasi va diversifikatsiya dinamikasini empirik jihatdan tahlil qilish hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilishda foydalanish mumkin bo'lgan integral indeksni taklif etishdan iborat. Tadqiqot doirasida hududiy taqsimotning miqdoriy xususiyatlarini bir nechta indikatorlar asosida baholash, konsentratsiya indikatorlari dinamikasini taqqoslash va statistik jihatdan talqin qilish, β-konvergensiya gipotezasini empirik sinovdan o'tkazish, hududlarni strategik guruhlarga ajratish hamda Integral Barqaror Diversifikatsiya Indeksi (BDI)ni ishlab chiqish va amaliyotda qo'llash vazifalari amalga oshiriladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Hududiy iqtisodiy taqsimotning konsentratsiya tahliliga oid ilmiy adabiyotlarda bir qator nazariy va uslubiy yondashuvlar shakllangan. Xususan, H. Theil tomonidan 1967-yilda e'lon qilingan "Iqtisodiyot va axborot nazariyasi" asarida axborot nazariyasi tamoyillariga asoslangan Theil indeksi taklif etilgan bo'lib, mazkur indeks hududiy nomutanosibliklarni baholashning eng samarali vositalaridan biri sifatida e'tirof etiladi [4]. Ushbu indeks umumiy nomutanosiblikni hududlararo va hudud ichidagi komponentlarga ajratish imkonini beradi.

J. Williamson tomonidan 1965-yilda ilgari surilgan klassik "Williamson gipotezasi" mamlakat iqtisodiy taraqqiyoti bosqichi bilan hududiy nomutanosibliklar darajasi o'rtasidagi U shaklidagi bog'liqlikni ifodalaydi [5]. Mazkur nazariyaga ko'ra, iqtisodiy rivojlanishning boshlang'ich bosqichida hududiy tafovutlar kuchayadi, o'rta bosqichda eng yuqori nuqtaga yetadi va keyingi bosqichlarda konvergensiya tendensiyasi hisobiga asta-sekin kamayadi.

Turistik xizmatlar eksporti misolida P. Krugman tomonidan ishlab chiqilgan "Yangi iqtisodiy geografiya" nazariyasi hududlar o'rtasidagi tafovutlarni aglomeratsion samaralar, transport xarajatlari va miqyos iqtisodiyoti prizmasi orqali izohlaydi [6]. Mazkur paradigma turizm sohasiga moslashtirilganda, asosiy turistik destinatsiyalarda infratuzilma va madaniy meros obyektlarining jamlanishi konsentratsiyani rag'batlantiruvchi muhim omillar sifatida talqin qilinadi.

R. Barro va X. Sala-i-Martin tomonidan rivojlantirilgan β-konvergensiya konsepsiyasi hududlarning boshlang'ich rivojlanish darajasi bilan keyingi iqtisodiy o'sish sur'atlari o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish imkonini beradi [7]. Mazkur yondashuvga ko'ra, manfiy β koeffitsiyenti hududlar konvergensiya yo'lida ekanligini, ya'ni

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son https://lex.uz/ru/docs/-5841063.

nisbatan kam rivojlangan hududlar tezroq rivojlanayotganini anglatadi. Ushbu metodologiya bugungi kunda turizm geografiyasi va hududiy iqtisodiyot tadqiqotlarida keng qo'llanilmoqda.

Destinatsion raqobatbardoshlik nazariyasi G. Crouch va R. Ritchie tomonidan rivojlantirilgan bo'lib, unda sayohatchilar tanloviga ta'sir etuvchi makro va mikro omillar tizimli ravishda tahlil qilinadi [8]. T. Mihalic esa "mas'uliyatli turizm" va "barqaror turizm" tushunchalari o'rtasidagi farqlarni nazariy jihatdan asoslab, hududiy miqyosda turistik faoliyatning ekologik hamda ijtimoiy oqibatlarini samarali boshqarish zarurligini ta'kidlagan [9]. S.S. Hassan tomonidan ishlab chiqilgan barqaror raqobatbardoshlik konsepsiyasi esa hududiy rivojlanish va turizm boshqaruvi tizimida samarali qo'llanish imkoniyatiga ega ekanligi bilan ahamiyatlidir [10].

O'zbekiston turizm iqtisodiyoti bo'yicha milliy ilmiy maktabga N. Tuxliyev asos solgan bo'lib, uning ilmiy ishlarida hududiy turistik klasterlarning shakllanishi va ularning iqtisodiy o'zaro ta'siri chuqur tahlil qilingan [11]. M.Q. Pardayev tomonidan turistik xizmatlarning iqtisodiy samaradorligini hududiy kesimda baholash mezonlari ishlab chiqilgan [12]. N.S. Ibragimov esa hududiy turizm boshqaruvining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini tadqiq etib, mehmonxona xo'jaligini rivojlantirishning hududiy modellarini taklif qilgan [13].

Shuningdek, M. Sigala tomonidan turizmda raqamli transformatsiya va barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlik bo'yicha kompleks tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, ularda raqamli platformalarning hududiy rivojlanishga ta'siri atroflicha o'rganilgan [14]. WTTCning 2024-yilgi hisobotida jahon turizm sektorining global iqtisodiyotga qo'shgan hissasi 11,1 trillion AQSh dollarini tashkil etgani hamda ushbu sohada 357 million ish o'rni mavjudligi qayd etilgan [15]. OECDning 2024-yilgi turizm trendlari bo'yicha hisobotida esa 38 ta mamlakat misolida hududiy turizm boshqaruvi siyosatlarining qiyosiy tahlili keltirilgan [16].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot O'zbekiston Respublikasining 14 ta hududiy birligi — 12 ta viloyat, Qoraqalpog'iston Respublikasi va Toshkent shahri bo'yicha 2024-2025-yillarga oid turistik xizmatlar eksportining yillik rasmiy statistik ma'lumotlariga asoslanadi. Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi hamda Turizm vazirligining rasmiy hisobotlari tashkil etadi.

Tadqiqotda qo'llanilgan metodologik yondashuvlar majmui hududiy konsentratsiya va diversifikatsiya jarayonlarini kompleks baholash imkonini beruvchi beshta asosiy yo'nalishni qamrab oladi. Jumladan, hududiy konsentratsiya darajasini aniqlash va baholash maqsadida bir-birini to'ldiruvchi bir nechta indikatorlardan foydalaniladi. Xususan, Theil entropiya indeksi (T) hududlar o'rtasidagi nomutanosiblik darajasini aniqlashda asosiy ko'rsatkichlardan biri sifatida qo'llanilib, u formula (1) asosida hisoblanadi.

$$T = (1/n) \cdot \Sigma_i (x_i/\bar{x}) \cdot \ln(x_i/\bar{x}) \qquad (1)$$

bu yerda: x_i - i-hududning eksport hajmi; $\bar{x}$ - barcha hududlar o'rtacha eksport hajmi; n - hududlar soni. T = 0 holatida to'liq teng taqsimot mavjud, T qiymati oshgan sari konsentratsiya darajasi ham oshadi.

Konsentratsiya nisbati (CR4) - top-4 hududning umumiy eksportdagi ulushi:

$$CR4 = \Sigma_{i=1}^{4} S_i \qquad (2)$$

bu yerda: S_i - i-hududning ulushi (kamayuvchi tartibda). 70 % dan yuqori CR4 yuqori konsentratsiyani, 50 % dan past CR4 esa nisbatan teng taqsimotni ko'rsatadi.

Variatsiya koeffitsiyenti (CV) hududiy nomutanosibliklarni standart og'ishish o'rtacha qiymatga nisbati shaklida o'lchaydi:

$$CV = \sigma / \bar{x} \qquad (3)$$

Ikkinchidan, hududlar o'rtasidagi konvergensiya darajasini baholash uchun β-konvergensiya tahlili amalga oshiriladi (formula 4):

$$g_i = \alpha + \beta \cdot \ln(x_{i,o}) + \varepsilon_i \qquad (4)$$

bu yerda: g_i - i-hududning 2024-2025-yillaridagi eksport o'sish sur'ati (%); $x_{i,o}$ - 2024-yildagi (boshlang'ich) eksport hajmi; α, β - regressiya koeffitsientlari; ε_i - qoldiq. β < 0 manfiy qiymati konvergensiyaning, β > 0 musbat qiymati esa divergensiyaning mavjudligini ko'rsatadi.

Uchinchidan, hududlar 2024-2025-yillar. o'sish sur'ati va boshlang'ich o'lchami bo'yicha "O'sish-O'lcham" matritsasida joylashtiriladi. Matritsa to'rt kvadrantga bo'linadi: I - Yetakchilar (katta va tez o'suvchi), II - O'sib borayotgan (kichik va tez o'suvchi), III - Orqada qolayotgan (kichik va sekin o'suvchi), IV - Barqaror lider (katta va sekin o'suvchi).

To'rtinchidan, ishlab chiqilgan Integral Barqaror Diversifikatsiya Indeksi (BDI) to'rt sub-indeks asosida hisoblanadi (formula 5):

$$BDI_i = (D_{1i} + D_{2i} + D_{3i} + D_{4i}) / 4 \qquad (5)$$

bu yerda: D_1 - iqtisodiy o'sish indikatori (normallashtirilgan o'sish sur'ati); D_2 - diversifikatsiya hissasi (1 dan minus normallashgan ulushgacha); D_3 - talab intensivligi (har bir sayyohga to'g'ri keladigan eksport hajmi); D_4 - reja bajarish koeffitsiyenti (fakt/reja nisbatining normallashtirilgan qiymati).

TAHLIL VA NATIJALAR

2025-yil yakunlariga koʻra, Oʻzbekiston Respublikasida turistik xizmatlar eksporti hajmi 5 677,48 million AQSh dollarini tashkil etib, 2024-yildagi 4 180,80 million AQSh dollariga nisbatan 35,8 foizga oshgan. Mazkur koʻrsatkich mamlakat turizm sohasining yuqori sur'atlarda rivojlanayotganini hamda eksport salohiyatining sezilarli darajada kengayayotganini tasdiqlaydi. Hududlar kesimidagi dastlabki tahlillar esa turistik xizmatlar eksportining taqsimoti nisbatan yuqori darajada yarim markazlashgan xususiyatga ega ekanligini koʻrsatadi (1-rasm).

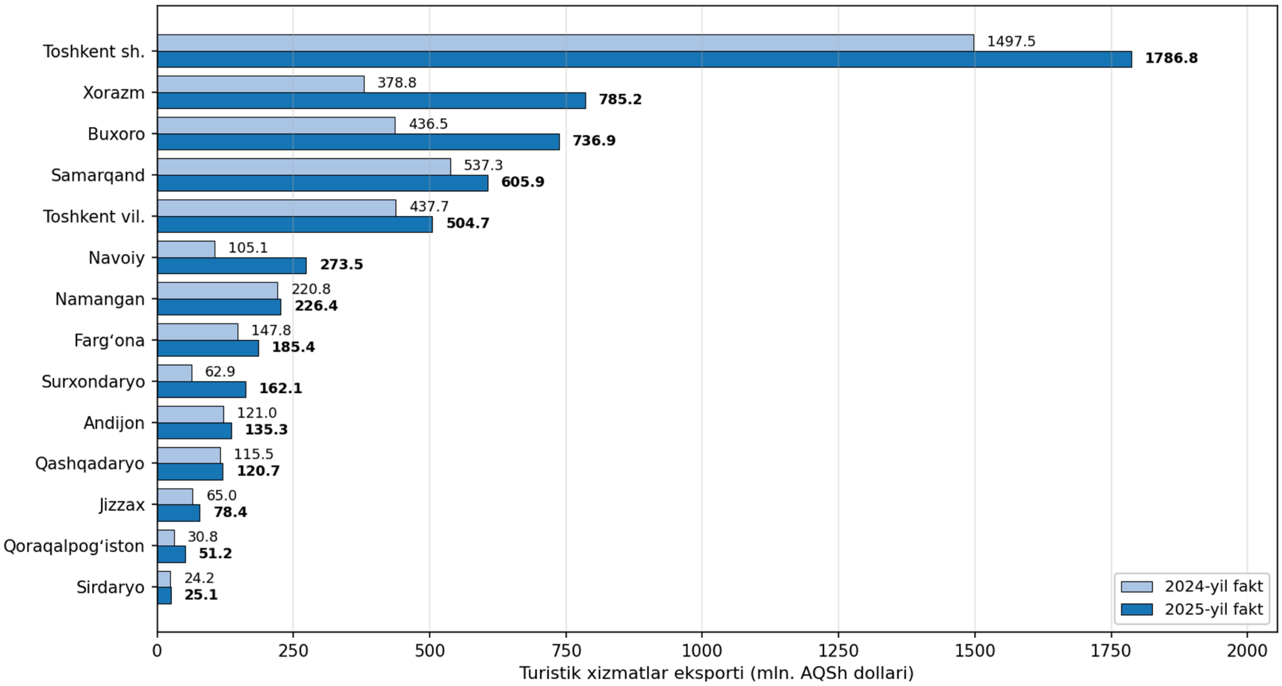

1-rasm. Oʻzbekiston viloyatlari boʻyicha turistik xizmatlar eksporti (2024-2025-yillar. mln.AQSh dollari)[2]

Turistik xizmatlar eksporti hajmi boʻyicha yetakchi hudud Toshkent shahri hisoblanadi. Xususan, Toshkent shahri 2024-yilda mamlakat umumiy turistik xizmatlar eksportining 35,8 foizini, 2025-yilda esa 31,5 foizini ta'minlagan. Shu bilan birga, mutlaq qiymatda eksport hajmi 1 497,5 million AQSh dollaridan 1 786,8 million AQSh dollarigacha oshgan. Mazkur holat Toshkent shahrining turizm infratuzilmasi va xizmatlar bozori boʻyicha yetakchi mavqeini saqlab qolayotganini koʻrsatadi.

Ikkinchi oʻrinda Xorazm viloyati qayd etilib, hududda turistik xizmatlar eksporti hajmi 2024-yildagi 378,84 million AQSh dollaridan 2025-yilda 785,17 million AQSh dollarigacha oshgan, ya'ni oʻsish sur'ati 107,3 foizni tashkil etgan. Ushbu yuqori oʻsish sur'ati natijasida Xorazm viloyati an'anaviy yetakchi hududlar — Samarqand va Buxoro viloyatlaridan yuqori pozitsiyani egallagan.

Uchinchi oʻrinda Buxoro viloyati joylashgan boʻlib, unda turistik xizmatlar eksporti 2024-yildagi 436,5 million AQSh dollaridan 2025-yilda 736,9 million AQSh dollarigacha oshgan. Natijada hududning oʻsish sur'ati 68,8 foizni tashkil etgan. Samarqand viloyati esa 605,9 million AQSh dollari hajmidagi eksport koʻrsatkichi va 12,8 foizlik oʻsish sur'ati bilan toʻrtinchi oʻrinni egallagan. Hudud an'anaviy turistik markaz sifatidagi mavqeini saqlab qolgan boʻlsa-da, oʻsish sur'ati boʻyicha boshqa yetakchi hududlardan nisbatan ortda qolgan.

2024-yilda toʻrtinchi oʻrinni egallagan Toshkent viloyati 437,66 million AQSh dollarlik eksport hajmiga ega boʻlgan boʻlsa, 2025-yilda eksport hajmi 504,71 million AQSh dollariga yetganiga qaramay, oʻsish sur'ati 15,3 foizni tashkil etib, hudud beshinchi oʻringa tushgan. Mazkur holat hududlar oʻrtasidagi raqobatning kuchaygani hamda yetakchi hududlar tarkibida qayta taqsimlanish jarayonlari yuz berayotganini koʻrsatadi.

Nisbatan past koʻrsatkichlar Sirdaryo viloyati va Qoraqalpogʻiston Respublikasida kuzatilgan. Jumladan, Sirdaryo viloyatida turistik xizmatlar eksporti 25,1 million AQSh dollarini, Qoraqalpogʻiston Respublikasida esa 51,2 million AQSh dollarini tashkil etgan. Ushbu koʻrsatkichlar Toshkent shahri natijalaridan mos ravishda 35-71 baravar past boʻlib, hududlar oʻrtasidagi iqtisodiy tafovutlar va hududiy diversifikatsiya imkoniyatlarining hozirgi cheklangan darajasini namoyon etadi.

2 Oʻzbekiston Respublikasi Davlat statistika qoʻmitasi ma'lumotlari [19] asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Turistik xizmatlar eksportining hududiy taqsimotidagi konsentratsiya darajasini chuqurroq baholash maqsadida bir nechta o‘zaro to‘ldiruvchi indikatorlardan foydalanilgan. Olingan natijalar 1-jadval va 2-rasmda keltirilgan.

1-jadval. Hududiy konsentratsiya indikatorlarining 2024 va 2025-yildagi qiyosi[3]

Indikator	2024-yil	2025-yil	O‘zgarish (%)
Theil T indeksi	0,5563	0,4983	-10,4 %
CR4 (top-4 hudud ulushi, %)	69,58	68,95	-0,9 %
CR1 (yetakchi hudud ulushi, %)	35,82	31,47	-12,1 %
Variatsiya koeffitsiyenti (CV)	1,2425	1,1224	-9,7 %
Gini indikatori	0,5537	0,5349	-3,4 %
Hirschman-Herfindahl indeksi (HHI $\times 10^4$)	1817	1614	-11,2 %
Talqin	Yuqori konsentratsiya	O‘rta-yuqori konsentratsiya	Diversifikatsiya kuchaymoqda

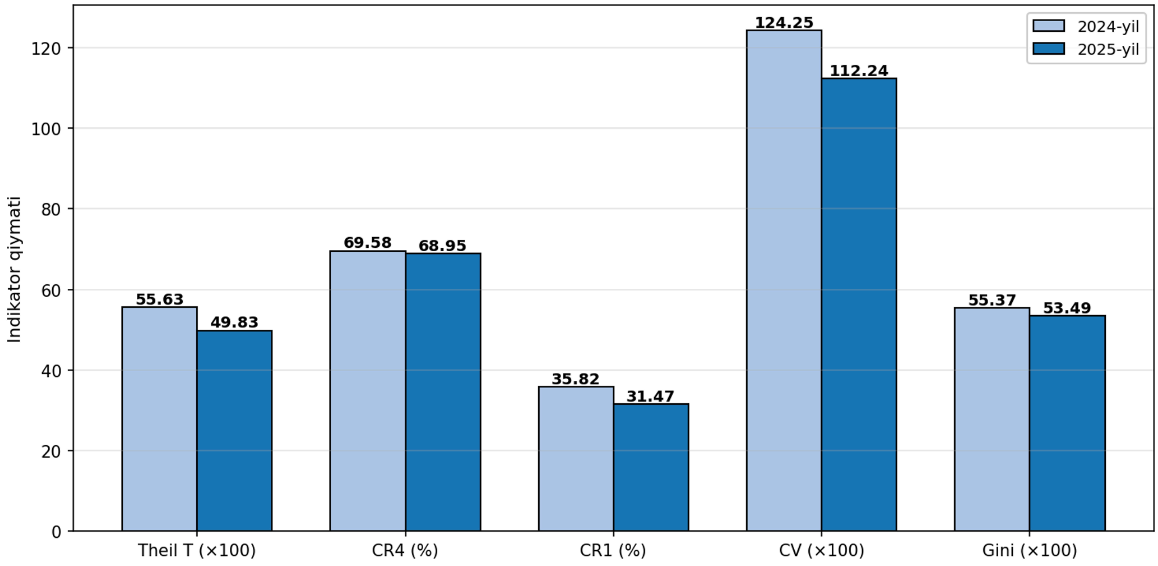

2-rasm. Turistik xizmatlar eksportining hududiy konsentratsiya indikatorlari[4]

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘rganilayotgan davr mobaynida barcha asosiy indikatorlar bo‘yicha pasayish tendensiyasi kuzatilgan. Eng sezilarli o‘zgarishlar CR1 ko‘rsatkichida (-12,1 %) hamda Theil indeksida (-10,4 %) qayd etilgan. Mazkur holat yetakchi hududning monopol ulushi qisqarib borayotganini hamda turistik xizmatlar eksportining hududlar o‘rtasida nisbatan muvozanatli va adolatli taqsimlanayotganini anglatadi.

Konsentratsiyaning pasayish omillarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, Toshkent shahri eksportining mutlaq o‘sishi (+289,3 million AQSh dollari) bilan bir qatorda, Xorazm viloyatida (+406,3 million AQSh dollari), Buxoro viloyatida (+300,4 million AQSh dollari) va Navoiy viloyatida (+168,4 million AQSh dollari) kuzatilgan yuqori o‘sish sur’atlari hududlar o‘rtasida nisbatan muvozanatli taqsimot shakllanishiga xizmat qilgan. Ayniqsa, Xorazm va Navoiy viloyatlarining jadal rivojlanishi an’anaviy yetakchi hududlarning ustun mavqeini ma’lum darajada susaytirgan.

Shu bilan birga, CR4 indikatoridagi nisbatan kichik o‘zgarish (-0,9 %) tahlil qilinayotgan tarkibiy siljishlar asosan top-4 hudud ichidagi ulushlarning qayta taqsimlanishi bilan bog‘liqligini, biroq top-4 hududlarning umumiy ulushi deyarli o‘zgarmaganini ko‘rsatadi. Mazkur holat Williamson gipotezasining o‘rta bosqichiga mos kelib, konsentratsiya darajasi pasayib borayotgan bo‘lsa-da, asosiy markaziy hududlar hali ham dominant pozitsiyani saqlab qolayotganini tasdiqlaydi [5].

Hududiy turizm boshqaruvi samaradorligi reja va amaldagi natijalar o‘rtasidagi nisbat orqali baholanadi. Shu nuqtayi nazardan, 2025-yil uchun belgilangan prognoz ko‘rsatkichlari hamda amalda erishilgan natijalar o‘rtasidagi qiyosiy tahlil 3-rasmda keltirilgan.

3 Muallif hisob-kitoblari.
4 Muallif tomonidan tuzilgan.

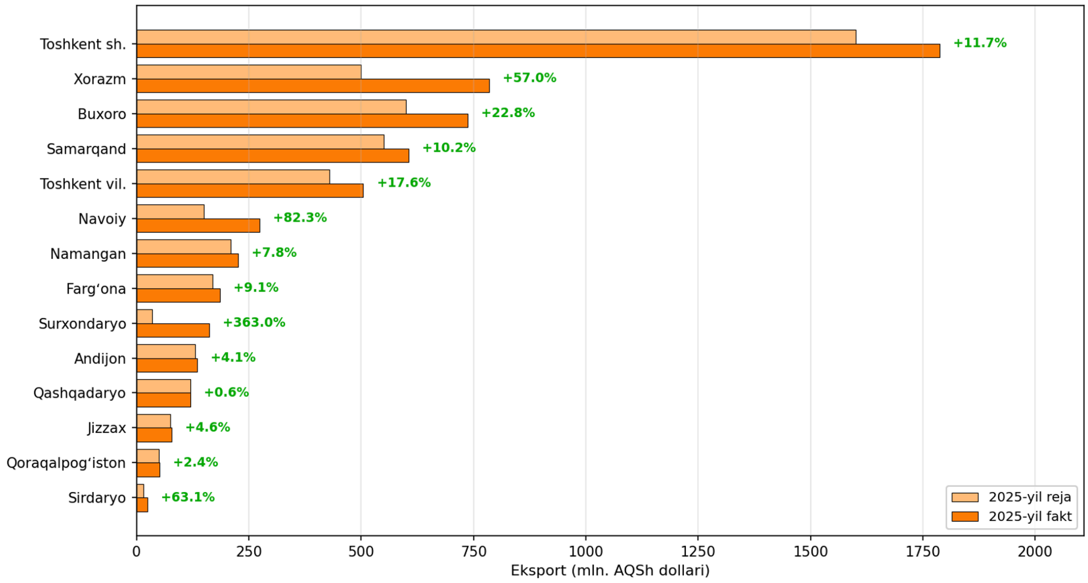

3-rasm. Hududlar o'rtasidagi farq (reja va fakt ko'rsatkichlari bo'yicha)[5]

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, o'rganilgan 14 ta hududdan 13 tasi 2025-yil uchun belgilangan reja ko'rsatkichlarini ortig'i bilan bajargan. Eng yuqori ortiqcha ijro Surxondaryo viloyatida qayd etilib, hududda belgilangan 35 million AQSh dollarlik reja o'rniga 162,05 million AQSh dollari miqdoridagi amaliy natijaga erishilgan. Mazkur holat hududning turistik salohiyati dastlabki prognozlardan ancha yuqori ekanligini hamda yangi turistik yo'nalishlar va xizmat kanallarining shakllanayotganini ko'rsatadi.

An'anaviy yetakchi hududlar — Toshkent shahri va Samarqand viloyatida ham reja ko'rsatkichlari amaliy natijalar bilan uyg'unlashgan holda bajarilgan. Jumladan, Toshkent shahrida reja ko'rsatkichi 11,7 foizga, Samarqand viloyatida esa 10,2 foizga ortig'i bilan bajarilgan. Ushbu holat mazkur hududlarda turizm rivojlanishining nisbatan barqaror va prognoz qilinadigan o'sish sur'atlariga ega ekanligini tasdiqlaydi.

Olingan natijalar hududiy turizm boshqaruvi tizimida yangi rivojlanish nuqtalari shakllanayotganini hamda turistik xizmatlar eksportining hududlar o'rtasida bosqichma-bosqich diversifikatsiyalanayotganini ko'rsatadi. Ayniqsa, ilgari nisbatan past ulushga ega bo'lgan hududlarning yuqori sur'atlarda rivojlanishi mamlakat miqyosida hududiy muvozanatni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Williamson hamda Barro-Sala-i-Martin nazariyalarining empirik sinovi sifatida β-konvergensiya gipotezasi 14 ta hudud kesimida tekshirildi. Tahlil natijalari 4-rasmda keltirilgan.

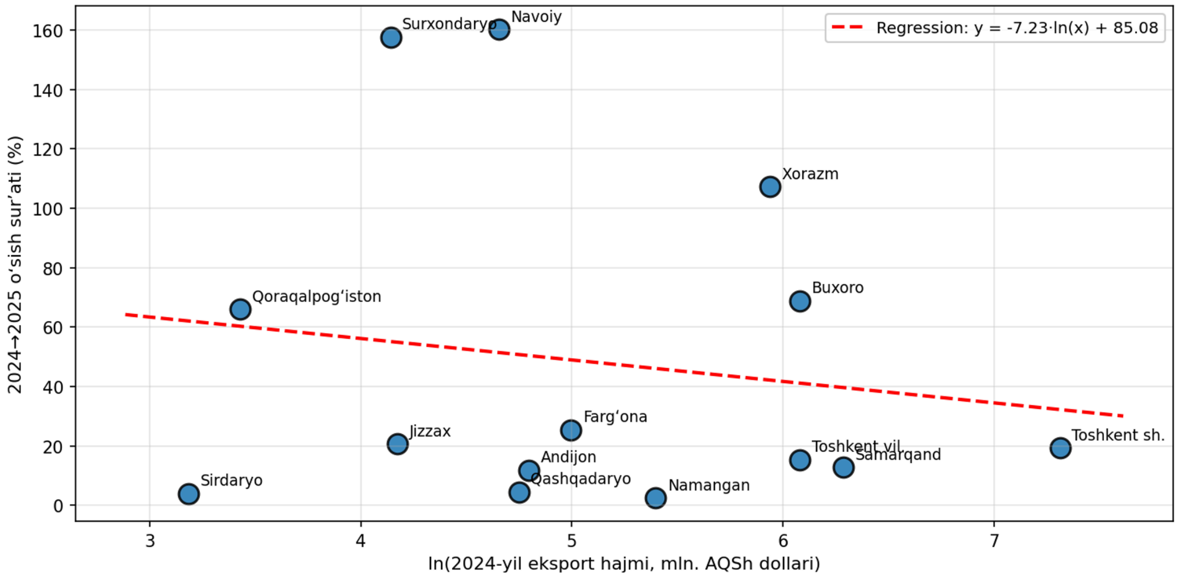

4-rasm. β-konvergensiya tahlili: hududlar o'sish sur'ati va boshlang'ich darajasi munosabati[6]

5 Muallif hisob-kitoblari.
6 Muallif hisob-kitoblari. β = -7.228; R^2 = 0.023; manfiy β qiymati shartli konvergensiya mavjudligini ko'rsatadi.

β-konvergensiya tahlili natijalariga ko‘ra, regressiya koeffitsiyenti β = -7,23 ni, determinatsiya koeffitsiyenti esa R^2 = 0,023 ni tashkil etgan. β ko‘rsatkichining manfiy qiymati shartli konvergensiya gipotezasini tasdiqlab, boshlang‘ich rivojlanish darajasi nisbatan past bo‘lgan hududlar yuqori sur’atlarda o‘sayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, R^2 ko‘rsatkichining past darajada ekanligi (0,023) hududiy o‘sish dinamikasiga boshlang‘ich darajadan tashqari boshqa omillar ham sezilarli ta’sir ko‘rsatayotganini anglatadi.

Hududiy turizm rivojlanishiga ta’sir etuvchi asosiy omillar qatoriga davlat dasturlari va investitsiya loyihalarining ayrim hududlarda yuqori darajada jamlanishi, infratuzilma rivojlanishidagi tafovutlar, destinatsion marketing kampaniyalarining samaradorligi, tranzit koridorlari hamda xalqaro hamkorlik loyihalarining geografik joylashuvi, shuningdek, madaniy meros obyektlari va tabiiy resurslarning hududlar bo‘yicha notekis taqsimlanganligi kiradi. Mazkur omillar hududlarning turistik xizmatlar eksportidagi o‘sish sur’atlarini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Hududlarning strategik pozitsiyasini aniqlash maqsadida ularning 2024-2025-yillardagi o‘sish sur’atlari (ordinata o‘qi) hamda 2025-yildagi eksport hajmi (logarifmik shkala bo‘yicha abssissa o‘qi) asosida “O‘sish-o‘lcham” matritsasi shakllantirildi. Tahlil natijalariga ko‘ra, hududlar strategik jihatdan bir nechta guruhlarga ajratilgan bo‘lib, bunda median eksport hajmi 205,9 million AQSh dollarini, o‘rtacha o‘sish sur’ati esa 48,3 foizni tashkil etgan.

I-kvadrantga kiruvchi hududlar “yetakchi hududlar” sifatida tavsiflanadi. Mazkur guruhga Xorazm viloyati (785,2 million AQSh dollari; +107,3 %), Buxoro viloyati (736,9 million AQSh dollari; +68,8 %) hamda Navoiy viloyati (273,5 million AQSh dollari; +160,3 %) kiradi. Ushbu hududlar eksport hajmining median darajadan yuqori ekanligi va milliy o‘rtacha ko‘rsatkichdan sezilarli darajada tezroq o‘sayotganligi bilan ajralib turadi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, mazkur hududlar hududiy turizmning yangi rivojlanish markazlariga aylanib, kelgusida an’anaviy yetakchi hududlar bilan raqobatlasha olish salohiyatiga ega (5-rasm).

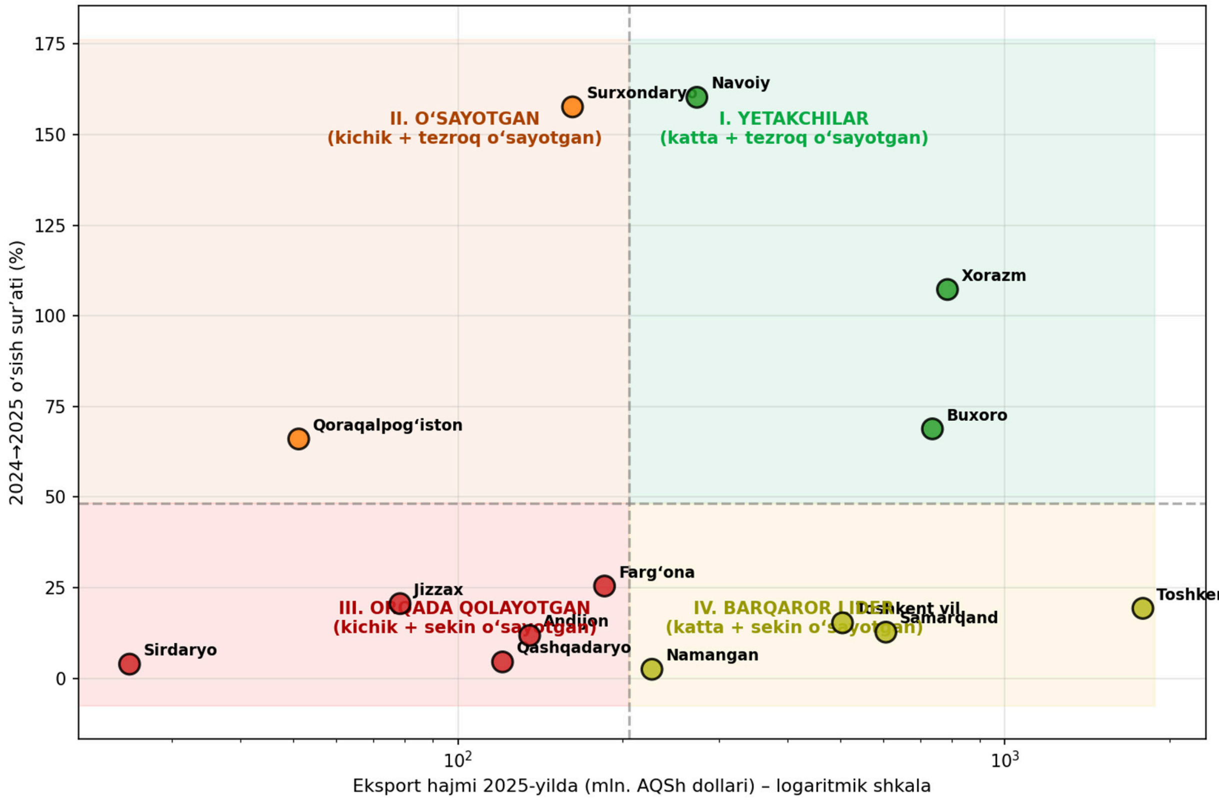

5-rasm. Hududlarning “O‘lcham-o‘sish” matritsasidagi joylashuvi[7]

II-kvadrantga kiruvchi hududlar “o‘sib borayotgan hududlar” sifatida tavsiflanadi. Mazkur guruhga Surxondaryo viloyati (162,1 million AQSh dollari; +157,6 %) hamda Qoraqalpog‘iston Respublikasi (51,2 million AQSh dollari; +66,1 %) kiradi. Ushbu hududlar eksport hajmi bo‘yicha median darajadan past ko‘rsatkichlarga ega bo‘lishiga qaramay, yuqori o‘sish sur’atlarini namoyon etmoqda. Bu esa ularning turizm salohiyati bosqichma-bosqich ortib borayotganini va kelgusida yetakchi hududlar qatoriga qo‘shilish imkoniyatiga ega ekanligini ko‘rsatadi.

7 Muallif tomonidan tuzilgan.

III-kvadrant “kichik va sekin o‘suvchi hududlar” guruhini ifodalaydi. Ushbu guruh tarkibiga Andijon viloyati (135,3 million AQSh dollari; +11,8 %), Jizzax viloyati (78,4 million AQSh dollari; +20,6 %), Qashqadaryo viloyati (120,7 million AQSh dollari; +4,5 %), Sirdaryo viloyati (25,1 million AQSh dollari; +3,9 %) hamda Farg‘ona viloyati (185,4 million AQSh dollari; +25,5 %) kiradi. Mazkur hududlar eksport hajmi va o‘sish sur’ati bo‘yicha milliy o‘rtacha ko‘rsatkichlardan past natijalarni qayd etganligi sababli, ular uchun davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning maxsus dasturlarini ishlab chiqish va turizm infratuzilmasini rivojlantirish zarur hisoblanadi.

IV-kvadrant esa “barqaror lider hududlar” guruhini ifodalaydi. Ushbu guruhga Toshkent shahri (1 786,8 million AQSh dollari; +19,3 %), Samarqand viloyati (605,9 million AQSh dollari; +12,8 %), Toshkent viloyati (504,7 million AQSh dollari; +15,3 %) hamda Namangan viloyati (226,4 million AQSh dollari; +2,5 %) kiradi. Mazkur hududlar an’anaviy yetakchi mavqeini saqlab qolayotgan bo‘lsa-da, o‘sish sur’atlarining nisbatan pastligi ularda bozorning yetuklashuv bosqichi shakllanganini ko‘rsatadi. Shu sababli, ushbu hududlarda kelgusida miqdoriy kengayishdan ko‘ra xizmatlar sifati, innovatsion turizm mahsulotlari va yuqori qo‘shilgan qiymat yaratishga yo‘naltirilgan rivojlanish strategiyasini amalga oshirish maqsadga muvofiqdir. Mazkur strategik guruhlash tizimi davlat boshqaruvi amaliyotida hududiy turizm siyosatini differensiyalashgan holda shakllantirish uchun muhim tahliliy vosita sifatida xizmat qilishi mumkin. Har bir kvadrantning iqtisodiy xususiyatlari va rivojlanish sur’atlarini hisobga olgan holda, ularga moslashtirilgan siyosiy hamda institutsional chora-tadbirlarni ishlab chiqish tavsiya etiladi.

Yuqorida tahlil qilingan ko‘rsatkichlarni yagona tizimga birlashtirish maqsadida to‘rt o‘lchovli kompozit Integral Barqaror Diversifikatsiya Indeksi (BDI) ishlab chiqildi. Mazkur indeks to‘rtta asosiy sub-indeks asosida shakllantirilgan bo‘lib, ular D_1 — iqtisodiy o‘sish, D_2 — diversifikatsiya hissasi, D_3 — talab intensivligi va D_4 — reja bajarilish darajasini ifodalaydi. Hisoblash natijalari 6-rasm va 2-jadvalda keltirilgan.

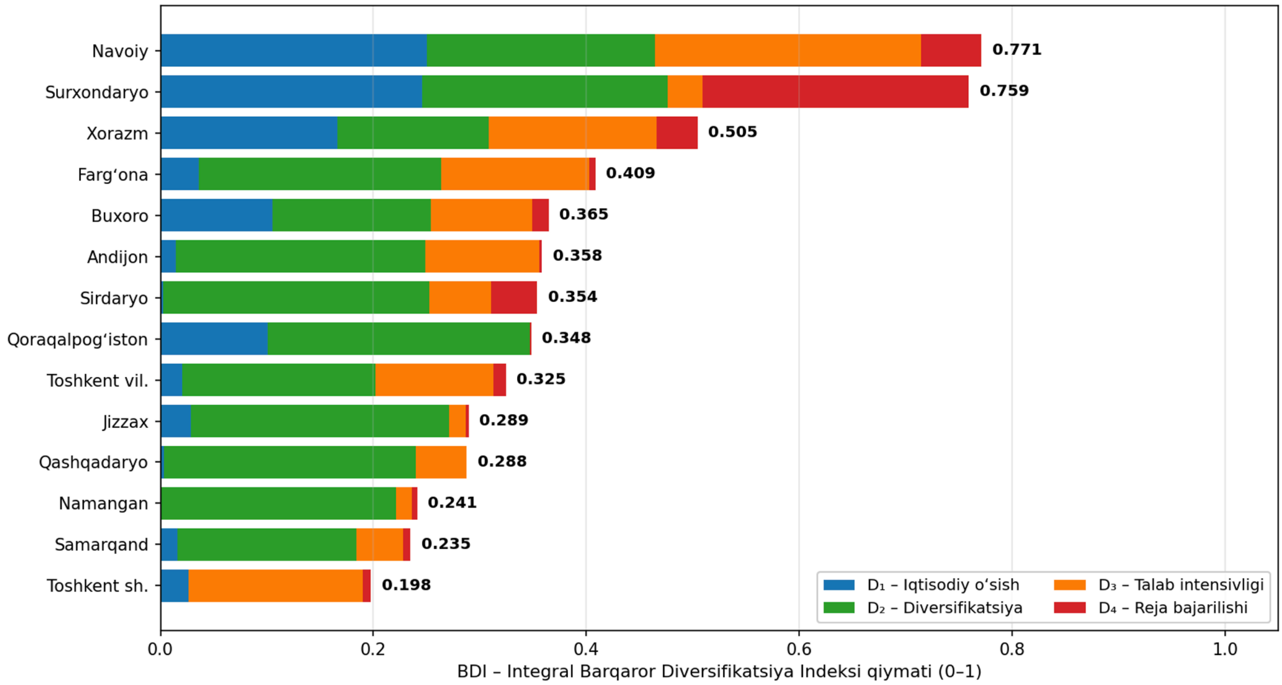

6-rasm. Integral Barqaror Diversifikatsiya Indeksi (BDI) va uning to‘rt tarkibiy o‘lchovi bo‘yicha hududlarning reytingi[8]

2-jadval. Hududlarning BDI indeksi bo‘yicha reytingi (2025-yil)[9]

Reyting	Hudud	D_1	D_2	D_3	D_4	BDI
1	Navoiy viloyati	1,00	0,86	1,00	0,23	0,771
2	Surxondaryo viloyati	0,98	0,92	0,13	1,00	0,759
3	Xorazm viloyati	0,66	0,57	0,63	0,16	0,505
4	Farg‘ona viloyati	0,15	0,91	0,56	0,02	0,409
5	Buxoro viloyati	0,42	0,60	0,38	0,06	0,365

8 Muallif hisob-kitoblari.
9 Muallif hisob-kitoblari.

6	Andijon viloyati	0,06	0,94	0,43	0,01	0,358
7	Sirdaryo viloyati	0,01	1,00	0,23	0,17	0,354
8	Qoraqalpog'iston Respublikasi	0,40	0,99	0,00	0,00	0,348
9	Toshkent viloyati	0,08	0,73	0,44	0,05	0,325
10	Jizzax viloyati	0,11	0,97	0,06	0,01	0,289
11	Qashqadaryo viloyati	0,01	0,95	0,19	0,00	0,288
12	Namangan viloyati	0,00	0,89	0,06	0,02	0,241
13	Samarqand viloyati	0,06	0,67	0,18	0,03	0,235
14	Toshkent shahri	0,11	0,00	0,65	0,03	0,198

BDI indeksi boʻyicha tuzilgan reyting natijalari shuni koʻrsatadiki, eng yuqori barqaror diversifikatsiya darajasi Navoiy viloyati (BDI = 0,771) hamda Surxondaryo viloyatida (BDI = 0,759) kuzatilgan. Mazkur hududlar turistik xizmatlar eksportining mutlaq hajmi boʻyicha oʻrtacha koʻrsatkichlarga ega boʻlsa-da, iqtisodiy oʻsish sur'ati, talab intensivligi va reja-fakt nisbatlari boʻyicha eng yuqori natijalarni namoyon etgan. Bu esa ularning hududiy turizm rivojlanishida yuqori moslashuvchanlik va barqarorlik xususiyatlariga ega ekanligini koʻrsatadi.

Shu bilan birga, an'anaviy yetakchi hudud hisoblangan Toshkent shahri BDI reytingida eng past koʻrsatkichni qayd etgan (BDI = 0,198). Mazkur holatning asosiy sababi Toshkent shahrining D_2 diversifikatsiya sub-indeksi boʻyicha 0,00 qiymatga ega ekanligi bilan izohlanadi. Chunki hududning umumiy turistik xizmatlar eksportidagi ulushi juda yuqori (31,5 %) boʻlib, bu diversifikatsiya jarayonlarini cheklovchi omil sifatida talqin qilinadi. Mazkur yondashuv BDI indeksining boshqaruv konsepsiyasi bilan toʻliq mos keladi, ya'ni barqaror rivojlanish nuqtayi nazaridan haddan tashqari yuqori konsentratsiya va monopol mavqe hududiy muvozanatni cheklovchi omil sifatida baholanadi.

Buxoro viloyati esa BDI reytingida 5-oʻrinni egallab, 0,365 koʻrsatkichni qayd etgan. Ushbu hudud iqtisodiy oʻsish, talab intensivligi va diversifikatsiya parametrlari boʻyicha oʻrta-yuqori natijalarni namoyon etib, hududiy turizm tizimida barqaror rivojlanayotgan hududlardan biri sifatida tavsiflanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqot natijalari Oʻzbekiston Respublikasida turistik xizmatlar eksportining hududiy taqsimoti 2024-2025-yillarda sezilarli darajada barqarorlashish va diversifikatsiyalashuv bosqichiga oʻtayotganini koʻrsatadi. Tadqiqot natijalari asosida bir qator muhim ilmiy xulosalarni shakllantirish mumkin.

Avvalo, barcha asosiy konsentratsiya indikatorlari — Theil indeksi, CR4, CR1, variatsiya koeffitsiyenti hamda Gini indikatori boʻyicha 2024-yildan 2025-yilga kelib pasayish tendensiyasi kuzatildi. Mazkur holat hududiy iqtisodiy resurslarning faqat yetakchi hududlarda jamlanib qolmayotganini, aksincha, ikkinchi va uchinchi darajali hududlarning ham turistik xizmatlar eksportida faol ishtirok etib, yangi rivojlanish markazlari sifatida shakllanayotganini anglatadi.

β-konvergensiya tahlili natijalari (β = -7,23; R^2 = 0,023) hududlar oʻrtasida zaif shartli konvergensiya mavjudligini tasdiqladi. Ya'ni, boshlangʻich rivojlanish darajasi nisbatan past boʻlgan hududlar yuqori sur'atlarda rivojlanayotgan boʻlsa-da, oʻsish dinamikasiga investitsiya muhiti, infratuzilma, marketing samaradorligi va geografik joylashuv kabi qoʻshimcha omillar ham sezilarli ta'sir koʻrsatmoqda.

Shuningdek, tahlillar 14 ta hududdan 13 tasi 2025-yil uchun belgilangan reja koʻrsatkichlarini ortigʻi bilan bajarganini koʻrsatdi. Eng yuqori ortiqcha ijro Surxondaryo viloyatida (+363 %) hamda Navoiy viloyatida (+82 %) qayd etildi. Ushbu natijalar hududlarning mavjud turistik salohiyati ayrim hollarda amaldagi prognoz koʻrsatkichlaridan yuqori ekanligini hamda rejalashtirish tizimida hududlarning yashirin imkoniyatlarini chuqurroq baholash zarurligini koʻrsatadi.

"Oʻsish-oʻlcham" matritsasi asosida hududlar toʻrtta strategik guruhga ajratildi. Xorazm, Buxoro va Navoiy viloyatlari "yetakchi hududlar" guruhiga kiritilib, yuqori eksport hajmi va yuqori oʻsish sur'atlari bilan ajralib turdi. Surxondaryo viloyati hamda Qoraqalpogʻiston Respublikasi "oʻsib borayotgan hududlar" sifatida baholandi. Andijon, Jizzax, Qashqadaryo, Sirdaryo va Fargʻona viloyatlari "qoʻshimcha rivojlantirish talab etiladigan hududlar" guruhiga mansub boʻldi. Toshkent shahri, Samarqand, Toshkent viloyati va Namangan viloyati esa "barqaror lider hududlar" sifatida tavsiflandi.

Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan Integral Barqaror Diversifikatsiya Indeksi (BDI) natijalari hududiy turizm rivojlanishini baholashda yangi metodologik yondashuvni taklif etdi. Mazkur indeks boʻyicha eng yuqori natijalar Navoiy va Surxondaryo viloyatlarida qayd etilgan boʻlsa, an'anaviy yetakchi Toshkent shahri yuqori konsentratsiya ulushi sababli reytingning quyi pogʻonasidan joy oldi. Bu esa barqaror rivojlanish sharoitida

faqat eksport hajmi emas, balki hududiy muvozanat va diversifikatsiya darajasi ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Olingan empirik natijalar asosida hududiy turizm boshqaruvini differensial yondashuv asosida tashkil etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Jumladan, hududlarning BDI reytingi hamda strategik kvadrantdagi joylashuviga mos ravishda maxsus rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish tavsiya etiladi. Ayniqsa, III-kvadrantga kiruvchi hududlarda davlat investitsiyalari hajmini kengaytirish, soliq imtiyozlarini qo‘llash hamda turizm infratuzilmasini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, BDI indeksini hududiy turizm boshqaruvining yillik monitoring vositasi sifatida joriy etish hamda uning ko‘rsatkichlaridan hududiy rivojlanish strategiyalarining samaradorligini baholashda foydalanish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. — 2022-yil 29-yanvar. https://lex.uz/ru/docs/-5841063.
2. Brundtland G. H. et al. Our Common Future. — Oxford: Oxford University Press, 1987.
3. UNWTO. Tourism for SDGs Platform: 17 Sustainable Development Goals in Tourism. — Madrid: World Tourism Organization, 2023. — URL: tourism4sdgs.org
4. Theil H. Economics and Information Theory. — Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1967.
5. Williamson J. G. Regional inequality and the process of national development: A description of the patterns // Economic Development and Cultural Change. — 1965. — Vol. 13. — No. 4 (Part 2). — P. 1-84.
6. Krugman P. The role of geography in development // International Regional Science Review. — 1999. — Vol. 22. — No. 2. — P. 142-161.
7. Barro R. J., Sala-i-Martin X. Convergence // Journal of Political Economy. — 1992. — Vol. 100. — No. 2. — P. 223-251.
8. Ritchie J. R. B., Crouch G. I. The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective. — Wallingford: CABI Publishing, 2003.
9. Mihalic T. Sustainable-responsible tourism discourse: Towards “responsustable” tourism // Journal of Cleaner Production. — 2016. — Vol. 111. — P. 461-470.
10. Hassan S. S. Determinants of market competitiveness in an environmentally sustainable tourism industry // Journal of Travel Research. — 2000. — Vol. 38. — No. 3. — P. 239-245.
11. Tuxliyev N. Tourism Development Model in Uzbekistan and Its Specific Characteristics // Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. — Vol. 11. — No. 3. — P. 73-78.
12. Pardayev M. Q. Development of Service, Hospitality, and Tourism Sectors: Problems and Their Solutions. — Tashkent: Iqtisod-Moliya, 2008.
13. Ibragimov N. S. Destinatsion menejment: davlat miqyosida turizmni bozor usulida boshqarish san’ati. — Toshkent: Turon zamin ziyo, 2014.
14. Sigala M. Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research // Journal of Business Research. — 2020. — Vol. 117. — P. 312-321.
15. WTTC. Economic Impact Report 2024: Global Tourism Recovery and Future Outlook. — London: World Travel & Tourism Council, 2024. — 56 p.
16. OECD. Tourism Trends and Policies 2024. — Paris: OECD Publishing, 2024. — 392 p. — DOI: 10.1787/80885d8b-en.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2026. № 5 (3)

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz